

Deze rubriek is een forum voor debat over kwalitatief-methodologische kwesties. Wie een idee heeft voor een thema of een reactie wil geven op een eerder verschenen stuk, vragen wij contact op te nemen met Jeanine Evers: j.c.evers@planet.nl.

Mixed Methods: een nieuwe methodologische benadering?

Fijje de Boer

In het *Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research* presenteren Tashakorri en Teddlie (2003) de term 'Mixed Methods-benadering' als aanduiding voor wat zij noemen de *third methodological movement*. Volgens hen verdient deze onderzoeksbenadering, die in de afgelopen decennia is ontwikkeld en toegepast om een veelheid aan praktische problemen op te lossen, een eigen benaming. Zij zijn niet de enigen. De afgelopen jaren is ook in andere handboeken *Mixed Methods* als een onderzoeksbenadering gepresenteerd (zie onder meer Creswell, 2003; Hesse-Biber & Leavy, 2006). Het kenmerk van deze onderzoeksbenadering is dat het om de combinatie van de kwalitatieve en kwantitatieve methode gaat. Combinaties van verschillende kwalitatieve of kwantitatieve methoden worden niet als *mixed* opgevat.

De vraag is of het gewenst is de combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek in één project, als een afzonderlijke onderzoeksbenadering met een zelfstandige entiteit te introduceren. Maar ook: is er sprake van iets 'nieuws', van een 'derde' methodologische benadering? Daar zal in deze bijdrage op worden ingegaan.

De opkomst van Mixed Methods-onderzoek

Wat zijn mogelijke verklaringen voor de opkomst van *Mixed Methods*-onderzoek? Ik kom tot de volgende vier verklaringen.

De acceptatie van kwalitatief onderzoek

Op de universiteit lag in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw in het curriculum van sociale wetenschappen het accent overwegend op de kwantitatieve onderzoeksbenadering. In de jaren negentig is daar een duidelijke kentering in gekomen (Mulderij, 1999). De populariteit van het *Basisboek Kwalitatief Onderzoek* van Baarda, De Goede en Teunissen (2001) is daarvan een teken. Ook in disciplines waar de kwantitatieve methode tot heel recent als de enige wetenschappelijke gold, zoals de psychologie maar ook de geneeskunde, worden sinds enige jaren artikelen geaccepteerd in vooraanstaande tijdschriften, zoals het *British Medical Journal*, die volgens een kwalitatieve onderzoeksbenadering zijn uitgevoerd. Mijns inziens heeft deze acceptatie van kwalitatief onderzoek als 'aanvaardbare' wetenschappelijke methode tegelijkertijd de ruimte gecreëerd voor het toepassen van de combinatie van beide methoden.

De nadruk op de onderzoeksvraag

Het 'nieuwe van nu' lijkt te zijn dat *Mixed Methods*-onderzoek vooral in het toegepaste of het praktijkgerichte onderzoek voet aan de grond heeft gekregen. Belangrijk in dit type onderzoek is niet de richtinggevendheid van het theoretische kader of de theoretische invalshoek voor het uit te voeren onderzoek, maar de dominantie van de onderzoeksvraag en het type kennis (de informatie) dat verkregen dient te worden. Is er kennis nodig waarbij zowel kwalitatieve (betekenis) als kwantitatieve (frequentie) gegevens nodig zijn, dan wordt voor een combinatie gekozen. Het is de onderzoeksvraag die richting geeft aan de keuze voor een bepaald type methodologie.

Deze nadruk op de onderzoeksvraag is ook de verklaring die Tashakorri en Teddlie geven in hun eerste boek *Mixed Methodology* (1998). De eerste paragrafen van het eerste hoofdstuk in dat boek gaan over de 'oorlog' tussen de twee paradigma's, namelijk de positivistische/ empirische benadering en de constructivistische/fenomenologische benadering. Als bemiddelaars (derde weg) tussen deze twee paradigma's zijn 'pacifisten' opgestaan, ook wel aangeduid als 'pragmatisten'. Deze pragmatisten gaan uit van het pragmatisch relativisme. Dat wil zeggen, voor hen telt wat 'werkt' om een bepaald probleem met behulp van onderzoek aan te pakken. Niet het paradigma of de methode is belangrijk, maar de onderzoeksvraag. De paragraaf waarin dit uiteengezet wordt, heeft als titel: 'The dictatorship of the research question (not the paradigm or method)'. Dat bepaalt de keuze voor een kwantitatieve of kwalitatieve benadering. Tashakorri en Teddlie citeren Guba en Lincoln als voorbeeld van een invalshoek waarbij het paradigma primaat heeft (1998:21): *Questions of method are secondary to questions of paradigm, which we define as the basic belief system or worldview that guides the investigation, not only in choices of method but in ontologically and epistemologically fundamental ways*. Daar plaatsen Tashakorri en Teddlie de pragmatische visie van Howe (1998:21) tegenover met de uitspraak: *Let's get on with the business of attacking our problems with the widest array of conceptual and methodological tools that we possess and demand*. Pragmatisme is volgens Tashakorri en Teddlie de belangrijkste verklaring voor de opkomst van het *Mixed Methods*-design, want, zeggen zij: *Pragmatists consider the research question to be more important than either the method they use or the worldview that is supposed to underlie method*.

Nieuwe universitaire studies

Naast deze pragmatisch-wetenschappelijke houding kan ook worden gewezen op verschuivingen binnen de wetenschapsdisciplines en een toename van praktijkgerichte vakken, zoals onderwijskunde, bedrijfskunde, beleidskunde, verplegingswetenschap, bewegings- of fysiotherapiewetenschappen en communicatiewetenschappen. Deze nieuwkomers in de wetenschap beschikken niet over een 'eigen' methodologie – zoals bijvoorbeeld geldt voor de (culturele) antropologie, gekenmerkt door een methodologische traditie van participerende observatie of etnografisch onderzoek, de (positivistische) sociologie met de surveytraditie of de psychologie met het experiment. De nieuwe wetenschappen spelen veelal 'leentjebuur' bij verschillende bestaande wetenschapsdisciplines, waaronder de sociale wetenschappen, en plaatsen deze, zonder acht te slaan op de theoretische traditie waarbinnen de methode is ontwikkeld, over naar hun eigen vakgebied. Het heeft tot gevolg dat binnen deze disciplines een waaier aan methoden en technieken

beschikbaar is voor het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek, met vaak een voorkeur voor kwantitatief onderzoek, maar ook de combinatie van de kwalitatieve en kwantitatieve methode kan geïndiceerd zijn.

Binnen deze praktijkgerichte disciplines is een belangrijk motief voor onderzoek verbetering of vernieuwing (innovatie) van de praktijk. Als kwantitatieve gegevens of resultaten onvoldoende houvast bieden voor een verandering of innovatie, kan met behulp van aanvullende kwalitatieve gegevens de motivatie of richting worden gevonden om de innovatie of verandering adequaat en/of op de praktijk afgestemd in te voeren.

Toenemende standaardisering van de methoden, onder meer door de opkomst van de personal computer

In de jaren negentig kwam de computer binnen ieders handbereik en daarmee ook software voor allerlei doeleinden, waaronder analyse van gegevens. Het invoeren van gegevens verkregen met een vragenlijst werd geautomatiseerd, waardoor de gegevens direct kunnen worden ingelezen in een SPSS-bestand. Met een licentie van SPSS en een SPSS-bestand kan iedere willekeurige computerbezitter gaan goo(g)chelen. Dat laatste is uiteraard niet de bedoeling, maar wel is het nu standaard dat studenten in de eerste studiejaar volop leren analyses uit te voeren met SPSS. Daarnaast is er in de jaren negentig ook software ontwikkeld voor de analyse van kwalitatieve gegevens. De toenemende snelheid waarmee zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens kunnen worden verwerkt en geanalyseerd, maakt het mogelijk om binnen één project zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek te doen.

Ik zie deze ontwikkelingen in de afgelopen jaren als een belangrijke verklaring voor de opkomst van de *Mixed Methods*-benadering.

Een *Mixed Methods*-onderzoek uitvoeren

Er is nog niet weergegeven hoe dat nu gaat: een *Mixed Methods*-onderzoek uitvoeren. Er zijn twee methoden beschikbaar met elk een eigen areaal aan technieken, die op verschillende wijzen kunnen worden gecombineerd. Uit de literatuur over de 'combinaties' wordt duidelijk dat er (nog) sprake is van verschillende indelingen en benamingen van de mogelijke combinaties. Zo spreekt Smaling (1987:309) over het sequentiële, het parallelle, het gemengde en het interactieve model. Creswell (2003:16) noemt het sequentiële, concurrent- en transformatieve model. In de weergave van combinaties gaat het samengevat soms om de tijdsvolgorde: opeenvolgend (sequentiële) of tegelijk (concurrent of parallel); soms om de dominantieverhouding: primair of secundair, al dan niet in combinatie met een onderscheid naar *level* – bijvoorbeeld kwantitatief op individueniveau en kwalitatief op groepsniveau (Morse 1991; Tashakorri & Teddlie, 1998). Ook zijn er schema's waarin verschillende dimensies tegelijk worden ingevoerd. In het *priority-sequence*-model van Morgan (1998) worden bijvoorbeeld vier combinaties onderscheiden op basis van prioriteit (hoofdonderzoek of bijonderzoek) en volgorde.

In de weergaven van typen designs en combinaties wordt generiek gesproken over kwalitatief en kwantitatief onderzoek alsof dat homogene categorieën zijn. Echter: binnen de

kwalitatieve en kwantitatieve benadering bestaat een waaier aan technieken (van data-verzameling en data-analyse) die niet altijd gelijkwaardig zijn aan elkaar of in ieder geval kan het type informatie dat ermee wordt ontvangen, ongeschikt worden aan het type dat met de andere benadering is verkregen. Dat kan in het onderzoek een toevalligheid zijn, maar het kan ook aan de toegepaste techniek liggen. Uiteraard kan dan het onderzoek worden vertaald als een *Mixed Methods*-onderzoek met een *dominant-less dominant*-design, maar dat is dan achteraf, want bij de opzet was dat eigenlijk niet de bedoeling. Een *Mixed Methods*-onderzoek kan dus in de loop van het onderzoek een ander design krijgen.

Dat brengt me op een volgende punt van aandacht van de *Mixed Methods*-benadering, namelijk de wijze waarop in *Mixed Methods*-onderzoek de resultaten van beide benaderingen op elkaar worden betrokken. In het handboek over *Mixed Methods* gaan Erzberger en Kelle hierop in. Zij beschrijven en behandelen het integreren van resultaten van de twee onderzoeken als een vorm van *triangulatie* (2003:458).

De resultaten integreren in *Mixed Methods*-onderzoek

Triangulatie stamt uit de trigonometrie, een tak van de wiskunde die zich bezighoudt met driehoeken. Het wordt toegepast in de landmeetkunde en de navigatie. Erzberger en Kelle laten zien dat triangulatie als begrip, eenmaal (als metafoor) overgebracht naar de sociale wetenschappen, veel van de oorspronkelijke helderheid verliest. Dat wordt nog meer het geval wanneer triangulatie – als techniek – in de kwalitatieve onderzoeksbenadering wordt omhelst als een verificatieprocedure of als middel om de validiteit (of betrouwbaarheid) van de onderzoeksresultaten te controleren (onder meer Hesse-Biber & Leavy, 2006:65-67). Daarbij worden binnen de kwalitatieve onderzoeksbenadering verschillende typen triangulatie onderscheiden, zonder dat overigens wordt aangegeven of het gaat om de validiteit of betrouwbaarheid van een onderzoek. Er worden in de kwalitatieve handboeken verschillende voorbeelden gegeven van wijzen van triangulatie, maar zelden wordt inzichtelijk gemaakt hoe gegevens elkaar nu ondersteunen en hoe onderzoekers in de praktijk nu aan triangulatie 'doen'. Triangulatie blijft – ondanks de populariteit van deze term – een verhullende manier om de kwaliteit van het onderzoek te duiden, met name in kwalitatief onderzoek.

Erzberger en Kelle (2003:457-488) onderscheiden (uitgaand van de gedachte van triangulatie in de meetkunde) drie typen van het integreren van onderzoeksresultaten, namelijk convergentie, complementariteit en divergentie.

Convergentie betekent dat de kwalitatieve en kwantitatieve resultaten samenvallen; de resultaten leiden tot dezelfde conclusies. Complementariteit betekent dat de resultaten van het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek betrekking kunnen hebben op verschillende aspecten of verschijnselen, maar complementair zijn aan elkaar. Ze kunnen als aanvullend aan elkaar worden gezien. Divergentie betekent dat de resultaten van het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek uiteenlopen, elkaar niet bevestigen.

Dat de resultaten van het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek kunnen divergeren, hoeft op zich geen probleem te zijn. Het kan worden beschouwd als het bieden van twee

geheel nieuwe inzichten. Wel is het belangrijk om na te gaan of beide onderzoeken methodologisch adequaat zijn uitgevoerd. Het moet duidelijk zijn dat de verkregen divergente resultaten niet een artefact zijn van de wijze van uitvoering van het onderzoek zelf. Als dat niet het geval is, kunnen divergente resultaten wijzen op ontoereikende theoretische concepten. Erzberger en Kelle geven als voorbeeld een onderzoek naar de carrière- of arbeidspatronen van mensen in de voormalige DDR. Uit het kwantitatieve onderzoek kwam naar voren dat 'het systeem' het vervolg dicteerde na de universiteit. Op de vragenlijst noemde 60% het arbeidsbureau als belangrijkste middel om informatie te krijgen over werk en het verkrijgen van werk na afronding van de opleiding. Uit interviews met een kleinere groep personen die deze vragenlijst had ingevuld, bleek dat het arbeidsbureau alleen een formele rol speelde. Zelf zochten de personen werk bij een bedrijf, meldden die positie aan bij het arbeidsbureau en kregen vervolgens van het arbeidsbureau toestemming om bij dat bedrijf te werken. De antwoorden op de vragenlijst bevestigden de visie op de werking van het systeem, terwijl de resultaten van het kwalitatieve onderzoek aangaven dat 'het systeem' anders functioneerde. De inzichten van kwalitatief onderzoek ondergroeven deels de theoretische veronderstellingen over de werking van 'het systeem' in de voormalige DDR.

Mixed Methods-onderzoek, kan dat?

De combinatie 'kwalitatief en kwantitatief' is niet 'nieuw', zoals Tashakorrie en Teddlie in hun handboek voorstellen. Het is al lang een traditie in sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Zo is het uitvoeren van een kwalitatief of explorerend onderzoek voorafgaand aan een kwantitatief theorietoetsend onderzoek een geaccepteerde werkwijze (zie bijvoorbeeld Smaling 1987:309-310, die naar het bekende boek *Methodologie* van De Groot uit 1961 verwijst; Erzberger en Kelle (2003) noemen als voorbeelden onder meer de Hawthorne-studie uit 1939 en het Marienthal-onderzoek onder Oostenrijkse werklozen van Jahoda e.a. in 1933). *Mixed Methods* is dus niet iets 'nieuws'. Wat dan wel?

Sommige onderzoekers zijn van mening dat *Mixed Methods*-onderzoek niets anders is dan een 'hype' in methodologenland of een truc van een uitgever om geld te verdienen met nieuwe methodenboeken, net zoals een nieuwe markt werd aangeboord met kwalitatief onderzoek.

Ik ben van mening dat *Mixed Methods* een belangrijke aanvulling vormt op de kwalitatieve en kwantitatieve benadering afzonderlijk en méér is dan de 'vroegere' combinatie van kwalitatief als explorerend vooronderzoek gevolgd door het kwantitatieve hoofdonderzoek.

De toegenomen mogelijkheden voor onderzoek (met behulp van computers) en tegelijkertijd de toename van praktijkgericht onderzoek zijn nieuwe gegevens die niet te ontkennen vallen. Het 'nieuwe' is ook dat kwalitatief onderzoek als hoofdonderzoek kan worden aangevuld met (enige) kwantitatieve gegevens ter onderbouwing van de kwalitatieve resultaten.

Wanneer de kwalitatieve en kwantitatieve benadering tezamen adequaat en zinvol worden uitgevoerd, kan het leiden tot een meer volledig beeld van de werkelijkheid. Die werkelijkheid is niet alleen kenbaar doordat er veel kennis is over omvang of verschillen,

maar ook doordat er kennis is van de verschillende lagen en niveaus die ertoe leiden dat iets wordt (een organisatie, een afdeling) tot wat het is en hoe het functioneert. Hoe deze benadering wordt genoemd, hoe het design in elkaar steekt, welk design functioneert en welk niet en hoe resultaten op elkaar kunnen worden betrokken, zijn uitdagingen voor nader onderzoek en discussie. Het belangrijkste is nu te reflecteren op uitgevoerd *Mixed Methods*-onderzoek en goede *Mixed Methods*-onderzoeken te ontwikkelen en uit te voeren met voldoende tijd voor reflectie op de integratie van de onderzoeksresultaten en het afwegen van de waarde van de informatie die met beide methoden wordt verkregen.

Literatuur

- Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de, & Teunissen, J. (2001). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Creswell, J.W. (2003). *Research design. Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. 2nd edition. Thousand Oaks: Sage.
- Erzberger, Ch., & Kelle, U. (2003). Making inferences in mixed methods: the rules of integration. In A. Tashakorri, & Ch. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social & behavioral research* (pp. 457-488). Thousand Oaks: Sage.
- Hesse-Biber, S.N., & Leavy, P. (2006). *The practice of qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.
- Morgan, D. (1998). Practical strategies for combining qualitative and quantitative methods: applications to health research. *Qualitative Health Research*, 8(3), 362-376.
- Morse, J.M. (1991). Approaches to qualitative-quantitative methodological triangulation. *Nursing Research*, 40(2), 120-123.
- Mulderij, K.J. (1999). Waarschuwing: dreigend overschot! Over te veel methode in de jaren negentig. In B. Levering, & P. Smeyers (Red.), *Opvoeding en onderwijs leren zien. Een inleiding in interpretatief onderzoek* (pp. 292-310). Amsterdam: Boom.
- Smaling, A. (1987). *Methodologische objectiviteit en kwalitatief onderzoek*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Tashakorri, A., & Teddlie, Ch. (1998). *Mixed methodology. Combining qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks: Sage.
- Tashakorri, A., & Teddlie, Ch. (Eds.). (2003). *Handbook of mixed methods in social & behavioral research*. Thousand Oaks: Sage.

Drie opmerkingen

Wim Dechering

- 1 De Boer begint haar artikel met een viertal mogelijke verklaringen voor de opkomst van *Mixed Methods*-onderzoek, waaraan ik er graag een wil toevoegen, namelijk de ontwikkeling van de kwantitatieve methoden zelf. Deze tonen immers sinds 1964